

"Ritam zločina" upisan kao srpsko kulturno dobro, čak je i izvornik filma u Beogradu

29.09.2025. · 06:24

Izvor: Hina

Autor: Miroslav Edvin Habek

ZAGREB, 29. rujna 2025. (Hina) - "Ritam zločina", hrvatski film iz 1981. redatelja Zorana Tadića, još krajem 2016. bio je proglašen "srpskim kulturnim dobrom", a Hrvatska kinoteka u planiranoj digitalnoj restauraciji tog klasika ove je godine počela inicijalne pregovore s beogradskim Centar filmom za nabavu izvornika tog filma.

"Ritam zločina" šesti je najbolji hrvatski film svih vremena prema posljednjem izboru hrvatskih filmskih kritičara iz 2020., a očuvanje tog djela bit će jedan od najboljih pokazatelja odnosa prema hrvatskoj filmskoj baštini - naročito nakon nedavne odluke Vlade kojom se, uz ulaganje od oko dva milijuna eura, planira dvostruko ubrzati digitalnu restauraciju hrvatskih filmskih klasika u iduće tri godine.

Konkretno, novim programom od 2026. do 2028. predviđena je, između ostaloga, cjelovita zaštita do 20 dugometražnih filmskih naslova nastalih do 2010., restauracija i digitalna obrada ukupno 1.800 minuta filmskih djela te ponovni ispis digitalno obnovljenih djela na novu filmsku vrpcu. U obrazloženju odluke navodi se i kako se sada uspostavlja model "koji gotovo udvostručuje obujam zaštićenih minuta".

Ukratko, umjesto dosadašnje digitalne restauracije od deset ili jedanaest filmova u tri godine, država sada ubacuje dodatni novac da bi se do 2028. restauriralo i za povijest sačuvalo i do dvadeset hrvatskih dugometražnih filmova. No, u toj svojevrsnoj utrci udvostručenog ritma sada se opet prepoznaju prastari problemi budući da hrvatska država, prije svega, nije poduzela mjere i pravo raspolaganja filmovima nastalim do 1991. pravovremeno prebacila na odgovarajuću instituciju, ističu stručnjaci.

Dodaju i kako je u nekim drugim državama sa socijalističkim naslijeđem to pitanje riješeno pravovremenim prenošenjem prava na neku od institucija – u Češkoj na Kinoteku, u Makedoniji, Sloveniji, Rumunjskoj i Bugarskoj na filmski centar, odnosno institucije s djelatnostima sličnima Hrvatskom audiovizualnom centru (HAVC).

S druge strane, ističu i da hrvatska država gotovo 35 godina nije jednoznačno riješila ni pitanja vlasništva nad primjercima filmskih djela (deklarativno zaštićenog kulturnog dobra), a istovremeno novi vlasnici filmskih poduzeća (producenata filmova nastalih javnim novcem prije 1991.) često pogrešno tumače zakone i primjenjuju "svoje" pravo na raspolaganje. Pojašnjava to Dinko Majcen, pročelnik Hrvatske kinoteke koja djeluje u sklopu Hrvatskog državnog arhiva (HDA).

"Vlasništvo nad filmovima u RH ne postoji. Temeljem odredbi Zakona o arhivima i arhivskom gradivu primjerak svakog filma nastalog za javno prikazivanje potrebno je predati u HDA. Ujedno, zakonom koji je bio na snazi do 2018. propisano je kako je primjerak filma stvoren do osamostaljenja države, a koji se nalazi u HDA ili je trebao biti predan, vlasništvo države".

Majcen: Nakon protoka vremena svaki film postaje javno dobro

"Stvaratelj filmskog djela (autori, producenti) nositelji su prava iskorištavanja određeni niz godina te nakon protoka tog vremena svaki film postaje javno dobro. Dakle vlasništvo praktički ne postoji, jer ako je netko vlasnik nečega to neće postati javno dobro, već će uvijek biti nečije vlasništvo", ističe Majcen.

Kao poseban problem ističe odredbe Zakona o autorskim i srodnim pravima na temelju kojih osobe i institucije koje su navedene na špici filma kao njegovi stvaratelji, imaju dugi niz godina prava iskorištavanja. Dodaje i kako HDA, pri tome, može svoj primjerak filma koristiti za postupke zaštite i prikazivanja u nekomercijalne svrhe, no samo na teritoriju Hrvatske.

"Problem je da i na tom primjerku koji je sačuvan i obnovljen u HDA postoje nositelji autorskog i srodnih prava (koji nemaju nikakvih obveza) te se pitanje bilo kakve drugačije prezentacije - primjerice izvan teritorija RH, online ili različitih izdanja - mora rješavati s nositeljima tih prava", kazao je Majcen.

Ističe i kako će biti potrebno dodatno regulirati odnos posjednika sačuvanog primjerka filma (filmskog arhiva) i nositelja prava nad filmskim djelima kako bi se omogućila sustavna prezentacija nacionalne filmske baštine. Pritom je, naravno, najvažniji odnos s producentima.

"HDA ima odličnu suradnju s Ustanovom Zagreb film i Hrvatskim filmskim savezom na restauraciji filmova nastalih njihovom produkcijom, s Croatia filmom imamo isto dobru suradnju mada s njima nemamo projekte restauracije, dok s Jadran filmom ista ne postoji, ali u smislu postupaka zaštite nad svim tim filmovima nema prepreke da Kinoteka isto radi bez obzira ima li ili ne suradnje", smatra Majcen.

O suradnji s Jadran filmom u očuvanju i prezentaciji filmske baštine još će biti riječi, no znakovito je da se, barem u slučaju producenata, često izostavlja HRT koji je sljednik nekadašnje Televizije Zagreb - producenta brojnih filmova među kojima je i spominjani "Ritam zločina" ostvaren u suradnji s beogradskim Centar filmom kao distributerom.

Stoga je i Jugoslovenska kinoteka "Ritam zločina", zajedno s još nekim filmovima hrvatskih redatelja, krajem 2016. predložila proglašenje tog filma "srpskim kulturnim dobrom od posebnog značaja" što je srpska vlast i prihvatila čime je otvorena mogućnost digitalne restauracije tog filma u Srbiji.

Luketić: "Ritam zločina" je svakako hrvatski film

To je, pak, prošlo bez velikih reakcija zaštitnika hrvatske filmske baštine, iako je "Ritam zločina", ističu kritičari, jedan od "najzagrebačijih" filmova svih vremena, a između ostaloga, nastao je na motivima pripovjetke "Dobri duh Zagreba" Pavla Pavličića i s mjestom radnje na zagrebačkom Trnju - uglavnom u kući u nekadašnjoj Paromlinskoj ulici 87.

Riječ je i o Tadićevu dugometražnom prvijencu, svojevrsnom trileru s elementima fantastike u kojem Fabijan Šovagović kao misteriozni podstanar Fabijan, na temelju statistike crne kronike, uvjerava svog stanodavca Ivicu (Ivicu Vidovića) da postoji pravilan ritam događanja zločina i dokazuje to konkretnim primjerima.

Film izražajno crno-bijele fotografije s briljantnom međuigrom hrvatskih glumačkih velikana Šovagovića i Vidovića sada je, pak, predmet svojatanja, a u pozadini se krije i suštinsko pitanje - je li "Ritam zločina" srpski ili hrvatski film?

Izdvajamo stav filmologa Željka Luketića, ujedno i voditelja platforme Jučer Danas Sutra za audiovizualna istraživanja, restauraciju, publikaciju i kulturnu (re)interpretaciju povijesne audio i vizualne baštine.

"Ritam zločina" je svakako hrvatski film, barem prema važećoj razdiobi djela iz bivše Jugoslavije u kojoj je usvojen princip producerske kuće kao onaj koji određuje zemlju porijekla. Nastao je u jeftinoj produkciji Televizije Zagreb, ali mu je distributer u kinima bio beogradski Centar film. Distributer je i zamijenio originalni naslov "Dobri duh Zagreba" u "Ritam zločina", no to nije stvaranje novog djela; intervencije u naslove bile su uobičajene", ističe Luketić,

Dodaje i kako je proglašenjem tog filma "kulturnim dobrom od posebnog značaja" Srbija proglasila izuzeće od prava producenta i time ubrzala proces eventualne digitalne restauracije i ponovnog (ne)komercijalnog prikazivanja, a značajna joj je i prednost što je u Jugoslovenskoj kinoteci pohranjen izvornik tog filma, a u Hrvatskoj su ostale samo kopije.

"'Ritam zločina' nastao je u vrlo financijski oskudnoj produkciji Televizije Zagreb, donekle 'ispod žita' tadašnjih šefova pa je pitanje u kakvom su stanju materijali, obzirom da je snimljen na 16 milimetarskoj filmskoj traci pa poslije prebačen na 35 milimetarsku kopiju. Nismo ga nikad vidjeli kako doista izgleda i ne znamo gdje se sve kriju negativni, ukoliko uopće i postoje", ističe Luketić.

Nebriga o hrvatskoj filmskoj baštini

Pritom dodaje i faktor dosadašnje nebrige o hrvatskoj filmskoj baštini. "Neke kopije u Jugoslaviji su držali sami režiseri, neke su imale televizije i producenti, a razlog zašto ih HDA nema jest u tome da se zakon zaobilazio ili naprosto zaboravio. Nismo se brinuli o tome pa nije rijedak slučaj da kopije nekih hrvatskih filmova možete naći na filmskoj vrpici čak i na Hreliću. Potraga za najboljom kopijom je na Hrvatskom državnom arhivu, koji zahvaljujući ekipi predvođenoj načelnikom Odsjeka za zaštitu, digitalizaciju i restauraciju audiovizualnog gradiva Hrvatske kinoteke Vjeranom Pavlinićom ima snage za to. HDA je, vjerujem, u stanju ići i putevima suradnje, ukoliko neki drugi arhiv ima bolje kopije", zaključuje Luketić.

S druge strane, u Kinoteci su potvrdili da su ovog proljeća započeli inicijalne pregovore s Centar filmom o eventualnoj nabavi izvornika "Ritma zločina" pohranjenog u Jugoslovenskoj kinoteci za planiranu digitalnu restauraciju. S druge strane, potvrđeno je i da glavni producent tog filma HRT, kao sljednik Televizije Zagreb, nema čak ni odgovarajuću kopiju za planiranu digitalnu restauraciju u režiji Hrvatske kinoteke.

"Film je u originalu snimljen na filmskoj vrpici a potom, zbog razvoja tehnologije, presnimljen je prvo na analognu betu za emitiranje, a razvojem digitalnog okruženja, presnimljen je i na IMX (digitalni nosač). HRT ima dvije kopije filma u svojoj arhivi", ističe se u odgovoru HRT-a.

Stručnjaci tvrde da je "fizičko" očuvanje filmske baštine ipak sporedna stvar u usporedbi s njezinim ponovnim prikazivanjem, a naročito u obnovljenom, digitalno restauriranom obliku. No, i u tome HRT kaska jer je u posljednjih 25 godina taj film, s prastare kopije, emitirao samo četiri puta. "HRT film 'Ritam zločina' posljednji je puta prikazala 2014. i to dva puta - 10. ožujka i 5. kolovoza. Prije toga film je bio emitiran 2007. povodom smrti redatelja Zorana Tadića te 2001.", poručuju s HRT.

Naglašavaju i kako je riječ "o hrvatskom filmu, jednom od najznačajnijih djela hrvatske filmske umjetnosti koji je u izboru hrvatskih filmskih kritičara proglašen najboljim hrvatskim debitantskim filmom uopće". "Iako u ovome trenutku nema preciznog termina za digitalnu restauraciju djela, HRT podržava takvu inicijativu kako bi se film sačuvao za buduće generacije", poručuju s javne radiotelevizije.

Zaključak slučaja "Ritma zločina" ponudio je, ipak, filmolog Željko Luketić. "Zapravo, danas postoji cijela jedna generacija publike i mladih stručnjaka za film koja ključne naslove iz naše povijesti nije vidjela kako doista sjajno izgledaju. Nadam se da ćemo se konačno riješiti mutnih telekiniranih snimaka, loših Beta i DVD kopija koje danas televizije rastežu u lažni wide-screen i predstavljaju kao HD doživljaj", zaključio je Luketić.

*Tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz Programa poticanja novinarske izvrsnosti.

Miroslav Edvin Habek

(Hina) xmeh yam